

ویژگی‌های مقررات داوری سازمان جهانی مالکیت فکری و مقایسه آن با قانون داوری تجاری بین‌المللی

محمد عیسی تفرشی*

دانشیار گروه حقوق خصوصی دانشگاه تربیت مدرس

سید محمد اسدی نژاد

استادیار گروه حقوق خصوصی دانشگاه گیلان

(تاریخ دریافت: ۱۳۸۵/۳/۲۸ - تاریخ تصویب: ۱۳۸۵/۶/۱۳)

چکیده:

روند داوری تجاری بین‌المللی به علت تخصصی شدن روابط تجاری و الکترونیکی شدن آن به سمت یک موضوع حقوقی پیچیده رشد کرده است. علاوه بر این، شناسایی حقوق مالکیت فکری و اختلافات راجع به آن در خصوص اسامی و علائم تجاری، حق نشر و غیره، مقررات داوری ویژه‌ای جهت حل و فصل سریع اختلافات را می‌طلبد. مقررات داوری سازمان جهانی مالکیت فکری حاوی تمهیدات لازم جهت حمایت از حقوق مالکیت فکری بوده و از سرعت کافی در روند جریان رسیدگی برخوردار است. در این مقاله، ویژگی‌های مقررات داوری سازمان جهانی مالکیت فکری تبیین و در مقایسه با مقررات داوری تجاری بین‌المللی ایران ضرورت استفاده از مقررات داوری سازمان جهانی مالکیت فکری مشخص می‌شود.

واژگان کلیدی:

داوری تجاری بین‌المللی - دعاوی مربوط به مالکیت فکری - تجارت الکترونیکی - مقررات داوری سازمان جهانی مالکیت فکری (WIPO)

*Email: tafreshi@modares.ac.ir

مقدمه

گسترش روزافزون روابط تجاری، تخصصی شدن این روابط در عرصه‌های گوناگون و الکترونیکی شدن تجارت، موجب افزایش دعاوی و پیچیده‌تر شدن حل و فصل اختلافات مربوط به آن شده است. از یکسو معاملات و روابط تجاری سریع در اینترنت، مستلزم حل و فصل فوری اختلافات احتمالی است و از سوی دیگر، شناسایی حقوق مالکیت فکری در معاهدات و معاملات متعدد در این زمینه، اختلافات راجع به مالکیت‌های فکری در خصوص علائم و اسامی تجاری، طرح‌های صنعتی و فنی، مجوزهای کپی رایت، نرم‌افزارها و قراردادهای مربوطه، توافقات مشارکتی، امتیازات و قرارداد مربوط به آن، حق اختراع و ابتکار و سایر اختلافات تجاری- به ویژه در حوزه رایانه که غالباً جنبه بین‌المللی دارد- مقررات داوری ویژه‌ای را می‌طلبد، چونکه در اختلافات تجاری در حوزه رایانه‌ای که معمولاً در محیط ASP (سرویس‌دهنده برنامه‌های کاربردی Application service provider) و مشتریان و شرکاء آنان، ممکن است بر سر موضوعاتی چون مالکیت داده‌ها، انتقال داده‌ها و مالکیت نرم‌افزارها اختلافاتی رخ دهد. با بررسی پرونده‌های موجود در اتاق بازرگانی بین‌المللی، ضرورت وضع و استفاده از مقررات داوری ویژه در خصوص مالکیت فکری محرز می‌گردد. به عنوان مثال، از سال ۱۹۹۰ تا ۱۹۹۲ تعداد ۷۸۷ مورد دعوی جدید در اتاق بازرگانی به جریان افتاد که از میان آنها ۱۰۸ مورد (۱۳/۷۲٪) جنبه مالکیت فکری داشت و طرفین (اعم از خواهان و خوانده) در ۱۰۸ پرونده، از ۴۰ ملیت متفاوت بوده‌اند. موضوعات مطرح شده در اتاق بازرگانی از حیث تنوع در مالکیت فکری نیز جالب توجه است: صدور مجوز موافقت‌ها ۶۲ مورد، مهارت فنی و همکاری‌های فنی ۴۵ مورد، نام‌ها و علائم تجاری ۱۵ مورد، طرح‌ها و مدل‌ها ۷ مورد، حق انحصاری چاپ یا تقلید در حقوق صوتی و تصویری ۶ مورد، پروانه ساخت و حق اختراع ۱۲۰ مورد (Lew, 2000, p.3). تقریباً همه این موارد ویژگی‌های مشترک داشته و از مشکلات حرفه‌ای و فنی ویژه‌ای برخوردارند. موضوعات مزبور چنان فنی و پیچیده‌اند که نه تنها وضع و تدوین مقررات ویژه‌ای را می‌طلبند، بلکه باید دادگاهی ویژه و منحصر به فرد و دارای داوران متخصص در عرصه مالکیت فکری تشکیل گردد؛ داورانی که معاملات تجاری را درک کنند و نسبت به حقوق مالکیت فکری افراد آگاهی کافی داشته باشند. این اهداف تقریباً با وضع مقررات داوری WIPO (World Intellectual Property organization) و تأسیس مرکز داوری WIPO تامین شده است. ویژگی موارد حقوق مالکیت فکری به گونه‌ای است که باید اسرار تجاری و علمی صاحب آن محفوظ بماند؛ چرا که آشکارشدن اسرار تجاری و علمی ممکن است باعث وارد آمدن خسارت به صاحب حق شود. بنابراین، لازم است داوری به صورت کاملاً محرمانه انجام شود. از طرف دیگر، چون تجارت اینترنتی سریع‌تر از گذشته انجام

می‌شود، اختلافات فنی و علمی مربوط به آن نیز باید سریع‌تر حل و فصل شود. مقررات داوری WIPO تمام این موارد را در نظر گرفته است.

در نظام حقوقی ایران، پس از وضع مقرراتی درباره حمایت از حقوق مالکیت فکری و قانون تجارت الکترونیکی، وضع داوری ویژه و منحصر به فرد در حوزه رایانه و یا استفاده از مقررات داوری ویژه درباره مالکیت فکری کاملاً احساس می‌شود. در کنار مقررات تجارت الکترونیکی، جای مقررات ویژه داوری برای حل و فصل اختلافات مربوط به مالکیت فکری، کاملاً خالی است. در این مقاله، برخی ویژگی‌های قواعد داوری WIPO مثل محرمانه بودن داوری، سرعت در رسیدگی، قطعیت آراء بدون حق اعتراض و تجدیدنظرخواهی و نهادی بودن مقررات داوری WIPO تبیین و نقد و بررسی شده است. ویژگی‌های مزبور در سایر مقررات داوری بین‌المللی وجود ندارند یا کمرنگ هستند.

۱- محرمانه بودن داوری و حفظ اسرار

۱-۱- اصل محرمانه بودن و حفظ اسرار در داوری

داوری، قراردادی خصوصی است و طرفین می‌توانند شرایط ویژه‌ای را برای حل و فصل اختلافات خود در نظر بگیرند و دقیقاً به همین علت، یکی از مهم‌ترین ویژگی‌های داوری WIPO، محرمانه بودن آن است. به طور کلی، بیشتر قوانین مترقی جهان، برای نظارت بیشتر مردم و مراجع، "علنی بودن رسیدگی در محاکمات" را از اصول اساسی دانسته‌اند. هر چند در قوانین عادی بر این امر تأکید نشده است، اما اصل ۱۶۵ قانون اساسی جمهوری اسلامی مانند قوانین مترقی جهان، این اصل را مدنظر داشته است.^۱

در داوری، همواره این بحث مطرح است که: «آیا رسیدگی در داوری باید محرمانه باشد یا علنی؟» دلایل محرمانه بودن داوری به اندازه دلایل علنی بودن آن قوی است. البته اگر داوری علنی باشد، موجب ایجاد رویه قضایی و به تبع آن موجب ارتقای علمی داوری می‌گردد. علاوه بر این، علنی بودن داوری اصل استقلال و بی‌طرفی داوران را تقویت می‌کند. رعایت مساوات از سوی داوران نیز در سایه نظارت محقق می‌شود. برعکس، محرمانه بودن داوری، امکان نظارت عمومی بر داوری را از بین برده و در نتیجه از دقت آن می‌کاهد.

(Braudo, 1995, p2)

۱. اصل ۱۶۵ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران: محاکمه، علنی انجام می‌شود و حضور افراد بلامانع است مگر آن که به تشخیص دادگاه علنی بودن آن منافی عفت عمومی یا نظم عمومی باشد یا در دعاوی خصوصی طرفین دعوا تقاضا کنند که محاکمه علنی نباشد.

به طور کلی، طرفداران علنی بودن داوری معتقدند: «محرمانه بودن، وجه ممیزه اصلی داوری نیست». به همین دلیل در داوری تأکید شده که محرمانه بودن مبنای حقوقی ندارد و ظاهراً در اثر استفاده زیاد از داوری و براساس عرف، رایج شده است و طرفین تعهدی بر محرمانه بودن داوری ندارند. از طرف دیگر، باید گفت یکی از علل گرایش روزافزون تجار به داوری در واقع بسته بودن داوری است. همان‌طور که توضیح داده شد، تجار برای حفظ اسرار تجاری و حل و فصل اختلافات خود، تمایلی به رجوع به مراجع عمومی و دادگستری نداشته و به داوری تمسک می‌جویند. اختلافات راجع به مالکیت‌های فکری نیز ویژگی‌های مشترک خاصی دارند و بیشتر اطلاعات مطرح درباره آنها در داوری‌ها، سری بوده، طرفین و صاحبان حق مالکیت فکری نمی‌خواهند این اطلاعات فاش شود. در هر صورت، تجاری که تمایل به حل و فصل اختلاف به طور محرمانه دارند، داوری را انتخاب می‌کنند؛ چون داوری، عمومی نیست و فقط طرفین و مشاوران آنها حق ورود به جلسه را دارند و داوران باید به خواست و اراده طرفین دعوا مبنی بر محرمانه نگهداشتن اسرار آنها و رازداری عمل نمایند (van houtte, 1999, p411). داوران نیز عرفاً درباره مسائل خصوصی و رازداری تکلیف دارند و بدون توافق طرفین نمی‌توانند جزئیات داوری را فاش کنند. طرفین نیز مکلف به رازداری هستند. ولی سوال این است که آیا هر دو طرف به یک اندازه رازدار هستند؟ مثلاً وقتی بین صادرکننده مجوز با گیرنده مجوز درباره استفاده از حقی، اختلاف وجود دارد و موضوع در داوری مطرح است، آیا طرفین و داوران به یک اندازه مکلف به حفظ اسرارند؟ در بسیاری از کشورها، قوانین داوری در خصوص محرمانه بودن داوری ساکت است. در نظام "کامن لا" نیز تا حدی ابهام وجود دارد. در مواردی حدس زده می‌شود که با ارجاع به داوری، تعهدی ضمنی در خصوص محرمانه نگه‌داشتن جزئیات داوری وجود دارد (lew, 2000, p5) اما گرایش‌های اخیر در نظام‌های کامن لا، تصور محرمانه بودن داوری را دست‌خوش تغییر کرده است. به عنوان مثال، رأی صادره توسط دیوان عالی استرالیا، گرایش غیرمحرمانه بودن داوری را افزایش داده است. این رأی درباره اختلاف دو شرکت - معروف به پرونده ESO - است که به داوری ارجاع شده اما یک طرف از تسلیم مدارک به داوران خودداری کرده و تسلیم آنها را منوط به محرمانه بودن داوری می‌نماید. از آن جا که یکی از طرفین دعوا، شرکتی دولتی بود، وزارت انرژی استرالیا با محرمانه بودن داوری مخالفت کرده و موضوع را در دیوان عالی (High court of justice) استرالیا طرح می‌کند. دیوان نیز نظر می‌دهد که اطلاعات خواسته شده از سوی وزارت انرژی، نمی‌تواند مبنای محرمانه داشته باشد (Bernstion, 1998, p195). نظر بسیاری از حقوق‌دانان این است که رأی صادره در پرونده ESO فقط به رویه قضایی و رویه داوری در استرالیا مربوط می‌شود و این موضوع در دادگاه‌های انگلستان الزام آور نیست؛ چون رویه‌ای که در استرالیا

دنبال می‌شود با رویه انگلستان و کشورهای مانند آن متفاوت است چرا که تمام تصمیمات در دیوان عالی استرالیا به رأی دو یا سه قاضی محدود می‌شود. علاوه بر این نظریه، بیشتر قضات و داوران در انگلستان معتقدند که حذف اصل محرمانه بودن داوری موجب تضعیف داوری می‌شود (Ibid, p196).

۱-۲- محرمانه بودن در مقررات داوری

قانون نمونه داوری آنسیترال درباره محرمانه بودن داوری، سکوت اختیار کرده و آن را در اختیار کشورها قرار داده است تا هر شیوه‌ای را که بخواهند، برگزینند. قانون داوری تجاری بین‌المللی ایران نیز بر علنی بودن داوری تأکید ندارد، ولی با توجه به ماده ۱۹ این قانون، طرفین می‌توانند درباره نحوه رسیدگی تصمیم بگیرند و داوری را محرمانه کنند و داوران نیز ملزم به رعایت هستند. در بعضی موارد، ممکن است محرمانه شدن داوری محدود گردد؛ از جمله حق ورود شخص ثالث به داوری از این دست است (عنایت، ۱۳۷۸، ص ۱۲۰). ماده ۲۶ قانون داوری تجاری بین‌المللی ایران مصوب سال ۱۳۷۶ مقرر می‌دارد: «هر گاه شخص ثالثی در موضوع داوری برای خود به طور مستقل حقی قایل شود، یا خود را در محق شدن یکی از طرفین ذینفع بداند، مادام که ختم رسیدگی اعلام نشده است، می‌تواند وارد داوری شود مشروط بر این که موافقتنامه و آئین داوری و داور را بپذیرد و ورود وی در داوری مورد ایراد هیچ‌کدام از طرفین واقع نشود». در هر صورت، بعضی از مقررات بین‌المللی از جمله قواعد داوری آنسیترال - مواد ۲۵ (۴) و ۳۲ (۵) - و قواعد داوری اتاق بازرگانی بین‌المللی ICC (ماده ۲۱ (۳) قواعد ICC و ماده ۱ قواعد داخلی دیوان بین‌المللی داوری اتاق بازرگانی) بر محرمانه بودن داوری تأکید بسیار دارند. همچنین، مقررات داوری WIPO نیز موادی را به نحوه محرمانه بودن داوری تخصیص داده است. تمامی قواعد WIPO اعم از داوری عادی، داوری سریع و میانجی‌گری مقرراتی ویژه و جامع در محرمانه نگه‌داشتن روند حل و فصل اختلافات دارد. مواد ۷۶ - ۷۳ داوری عادی و داوری فوری در محرمانه نگه‌داشتن موضوع ارجاع امر به داوری در خصوص خود حل و فصل اختلاف از طریق داوری و افشاگری‌هایی که در طول داوری انجام می‌گیرد و همچنین حکم صادره می‌باشد. این مقررات به تعهدات مربوط به محرمانه نگه داشتن یا حفظ اسرار طرفین (که شهود آنان را نیز شامل می‌شود)، داوران و مرکز اختصاص یافته است. البته محدودیت‌هایی را نیز در خصوص مقررات محرمانه نگه داشتن - مثل زمانی که افشاگری طبق قانون یا نظر هیأت داوری لازم باشد - تعیین کرده است. ماده ۵۲ داوری WIPO دربردارنده مقررات روشنی است که به هیأت داوران اجازه می‌دهد تا دستورات و تمهیدات حفاظتی را برای حفظ اسرار تجاری یا سایر اطلاعات محرمانه صادر کند. مقررات داوری WIPO، ویژگی

اطلاعاتی را که باید محرمانه باقی بمانند، ذکر کرده است که در سایر مقررات داوری از جمله آنستیرال یا قانون نمونه آنستیرال وجود ندارند. وجود چنین مقرراتی در داوری WIPO برای حل و فصل اختلافات مربوط به حقوق مالکیت‌های فکری، به آن جایگاهی مناسب بخشیده است.

۲- اصل سرعت در داوری‌ها

یکی از علل ارجاع دعوی به داوری، سرعت در رسیدگی است. طرف‌های درگیر در تجارت بین‌الملل، خاصه طرف‌های درگیر زنجیره تهیه ASP در حوزه رایانه، به راه‌حلی سریع نیاز دارند. بر همین اساس در انواع مقررات داوری معمولاً سعی شده است به اصل سرعت توجه شود. فرق اصلی داوری نسبت به رسیدگی در دادگاه، سرعت در رسیدگی است. در تمامی مقررات داوری، برای ایجاد سرعت در رسیدگی و جلوگیری از اطاله دادرسی به طرفین و داوران اجازه داده شده است بدون رعایت تشریفات آیین دادرسی، به طرح دعوا در داوری و رسیدگی اقدام کنند. تشریفات در رسیدگی و آیین دادرسی مدنی در محاکم دادگستری، همیشه سبب اطاله رسیدگی است. در حالی‌که، داوران نه تنها از رعایت آیین دادرسی معاف هستند، بلکه در صورت لزوم می‌توانند تشریفات خاص را برای رسیدگی در داوری خود وضع نمایند. رسیدگی سریع در داوری، سبب تشویق و ترغیب تجار بین‌المللی برای تمسک به داوری یا به شیوه‌های دیگر حل و فصل اختلاف (شیوه‌های جایگزینی-ADR) می‌شود؛ زیرا اطاله دادرسی و صدور حکم قطعی و نهایی ممکن است خسارات جبران‌ناپذیری بر طرفین وارد نماید (Burhring, pp313,314). در این خصوص، ماده ۱۹ قانون داوری تجاری بین‌المللی ایران مقرر می‌دارد: ۱- طرفین آزادند که درباره تشریفات که باید جهت انجام رسیدگی توسط دیوان داوری رعایت شود با توجه به مقررات این قانون توافق نمایند؛ ۲- در صورت نبودن چنین توافقی، دیوان داوری می‌تواند- با رعایت مقررات این قانون- داوری را به نحو مقتضی اداره و تصدی نماید.

۲-۱- عوامل اطاله رسیدگی در داوری‌ها

داوری در بعضی موارد به شدت رسمی، زمان‌بر و گاهی پرهزینه‌تر از طرح دعوا در محاکم است. تأخیر بیش از حد (هر چند کم‌تر از رسیدگی در محاکم دولتی) آینده داوری را تهدید می‌کند و ممکن است سبب تشویق به اقامه دعوا در دادگاه‌ها شود. به طور کلی، تأخیر در دادرسی، به معنای تأخیر در عدالت و در بعضی موارد، انکار عدالت خواهد بود. این تأخیر، گاهی به عملکرد طرفین، گاهی به داوران و گاهی به محکمه داوری مربوط می‌شود. البته

بعضی از تأخیرات، ناشی از اشتباه طرفین، داوران و یا محکمه داوری نیست، بلکه امری طبیعی محسوب می‌شود. همچنین ممکن است داوران بعد از انتخاب و انتصاب در انجام وظایف محوله و شروع به داوری مسامحه نمایند یا در تشکیل هیأت سه نفره داوران، بحث و جدل راجع به جدول زمانی برای رسیدگی، باعث تأخیر در فرآیند داوری و گاهی باعث تعلیق آن گردد؛ یا در برخی از موارد هیأت داوری بدون سازماندهی مسامحه کرده و موجب تأخیر در رسیدگی شود. تأخیر از سوی طرفین نیز بدین نحو است که مدعی به ارائه دادخواست اقدام نمی‌کند یا طرح دعوا را شروع کرده، اما هیچ اقدام مناسب بعدی را انجام نمی‌دهد. در این گونه موارد، ممکن است محکمه داوری، بیش از حد در انتظار مانده و موجب سردرگمی خواننده شود. اگر محکمه داوری به طور قانونی حق رد دعوی خواهان را نداشته باشد، ممکن است موجب اطاله دادرسی شود و در برخی از نظام‌ها، مثل نظام انگلستان، داوران برای رد دعوی خواهان به علت عدم پیگیری مجدانه در دادگاه‌ها، حق رد دعوا را ندارند (Okekefere, 1997 p.123). در برخی موارد، خواننده باعث تأخیر می‌شود. مثلاً وقتی که تعداد داوران سه نفر بوده و هر یک از طرفین یک داور را انتخاب می‌کنند، ممکن است خواننده از انتخاب داور منفرد یا مشترک خودداری کند. قانون نمونه داوری آنسیترال سعی دارد تا آنجا که می‌تواند جلوی تأخیر را بگیرد اما خواهیم دید که مقررات آن برای این امر کافی نخواهد بود. ماده ۲۵ مقرر می‌نماید: "مگر در مواردی که توافق دیگری بین طرفین باشد، چنانچه بدون ارائه دلیل کافی: الف- خواهان در تقدیم دادخواست خود براساس ماده ۲۳ (۱) کوتاهی نماید، دیوان داوری رسیدگی را ختم خواهد کرد.

ب- خواننده در تقدیم دفاعیه خود براساس ماده ۲۳ (۱) کوتاهی نماید، دیوان داوری بدون این که این کوتاهی را فی‌نفسه به معنای قبول ادعاهای خواهان تلقی نماید رسیدگی را ادامه خواهد داد.

ج- هر کدام از طرفین از حضور در جلسه رسیدگی و یا ارائه ادله مستند کوتاهی کند، دیوان داوری می‌تواند دادرسی را ادامه داده، بر اساس مدارکی که نزد اوست مبادرت به صدور رأی نماید.

در قسمت الف، صراحتاً گفته شده که چنانچه خواهان اقدام به ارائه خواسته خود ننماید، دادگاه وظیفه دارد به رسیدگی پایان دهد. اما اگر خواننده در تقدیم لایحه خود کوتاهی کند، مطابق قسمت ب، ماده بالا رسیدگی خاتمه پیدا نمی‌کند. در قسمت ج نیز گفته شده که مسامحه طرفین از حضور در جلسه یا تهیه ادله مستند، مانع از رسیدگی نبوده، هیأت داوری

می‌تواند دادرسی را ادامه دهد و مبادرت به صدور رأی نماید. بدیهی است اختیار داوری در این مورد می‌تواند موجب تأخیر در رسیدگی شود.

۲-۲- سرعت زیاد در مقررات داوری WIPO

در همه مواد مقررات WIPO اصل سرعت لحاظ شده است. این مقررات سعی دارد مدت تأخیر در رسیدگی را به حداقل برساند. ماده ۴۱ مقرر می‌دارد که دادخواست داوری باید ظرف ۳۰ روز از زمان دریافت خبر تشکیل محکمه از سوی مرکز، برای خواننده به مرکز ارسال شود. همچنین مطابق ماده ۴۲، خواننده نیز از زمان ابلاغ دادخواست خواهان به وی، ظرف ۳۰ روز باید دفاعیه خود را ارسال نماید. اگر خواهان بدون داشتن دلیل موجهی به مندرجات ماده ۴۱ عمل نکند، محکمه رسیدگی را خاتمه یافته تلقی می‌کند و اگر خواننده نیز بدون داشتن دلیل موجهی به مندرجات ماده ۴۲ بالا عمل نکند، دادگاه به روند داوری ادامه داده، رأی نهایی را صادر می‌کند. داوری فوری WIPO زمان ۳۰ روز را به ۲۰ روز تقلیل داده است (مواد ۱۰ و ۱۱ و ۳۵ مقررات داوری فوری WIPO). مسامحه طرفین برای تعیین داوران و واگذاری و تفویض تعیین داوران به دادگاه به عنوان مرجع فوق‌العاده، ممکن است یک سال به طول بینجامد، در حالی که در مقررات WIPO دخالت دادگاه در تأخیر دادرسی، منتفی است. مطابق مواد ۱۶ و ۱۷ مقررات داوری WIPO، داور منفرد و مشترک ظرف مدت مقرر در آن تعیین می‌گردد. چنانچه طرفین در انتخاب داوران مسامحه کنند، مرکز در اسرع وقت اقدام به تعیین داور خواهد نمود. به این ترتیب، اصل سرعت در تمام موارد و در تمام مقررات داوری WIPO- اعم از داوری عادی و فوری- لحاظ شده است. مخصوصاً در مقررات زیر که منحصر به فرد بوده و در سایر مقررات داوری کم‌تر دیده شده است. مثلاً ماده ۱۳ (ب) مقرر می‌دارد که: «هر یک از طرفین دعوا باید تضمین کنند که نمایندگان آنها از وقت کافی برای پیشبرد سریع داوری برخوردارند.» ماده ۲۳ (الف) نیز، موضوع سرعت بخشیدن به داوری را به داوران گوشزد می‌کند: «هر داور پس از انتصاب، متعهد می‌شود که زمان کافی را صرف خواهد نمود تا بتواند رسیدگی را در اسرع وقت تکمیل نماید.» همچنین در ماده ۳۳ (ب) برای جلوگیری از اتلاف وقت، اجازه انتخاب مجدد داور را به طرف نمی‌دهد: «اگر داور منتخب از ناحیه هر یک از طرفین مورد جرح واقع شده یا مطابق ماده ۳۲ برکنار شود، مرکز این اختیار را دارد که به آن طرف دعوی، اجازه انتصاب مجدد داور دیگر را ندهد. در این صورت مرکز، داور جانشین را منصوب خواهد کرد.» علاوه بر این، در ماده ۳۴ به هیأت داوران اختیار داده شده تا در صورت جایگزینی داور جدید، از تکرار بازجویی‌های اولیه جلوگیری کند. یا در ماده ۳۵ به دو داور این اختیار داده شده که در صورت عدم شرکت داور سوم به رسیدگی بپردازند. همچنین ماده

۳۸ به هیأت داوران گوشزد می‌کند نسبت به سرعت مناسب روند داوری مطمئن گردند. ماده ۵۴ نیز به داوران اختیار داده برای محدود نمودن رایه گواهی شاهدان اضافی یا نامربوط تصمیم‌گیری کنند.

همان‌طور که گفته شد مقررات داوری WIPO و مقررات داوری فوری WIPO از سازوکاری استفاده می‌کند که سبب تسریع در ابلاغ اخطاریه‌ها و اوراق قضایی است. در ماده ۴ مقررات داوری WIPO، وسایل ارتباطی جهت ارسال اخطاریه‌ها ذکر شده است و استفاده از هر یک از آنها سرعت بخشیدن به حل و فصل اختلافات تجاری را در پی دارد. جدول زیر تا حدود زیادی مؤید این مطلب است. در این جدول مشخص می‌شود که استفاده از سامانه on-line هم کم هزینه‌تر و هم سریعتر است. مثلاً استفاده از پست الکترونیکی جهت ابلاغ و ارسال اخطاریه از نیویورک تا توکیو با حداقل هزینه مالی و فقط دو دقیقه طول می‌کشد (Gurry, 1997, p.3).

ارسال از نیویورک به توکیو	US هزینه	زمان
پست هوایی	۷/۴	۵ روز
پیک	۲۶/۲۵	۲۴ ساعت
دورنویس	۲۸/۸۳	۳۱ دقیقه
ایمیل یا پست الکترونیکی	۰/۱	۲ دقیقه
نیویورک تا لوس آنجلس		
پست هوایی	۳	۲-۳ روز
پیک	۱۵/۵	۲۴ ساعت
دورنویس	۹/۸۶	۳۱ دقیقه
پست الکترونیکی	۰/۱	۲ دقیقه

تمام مقرراتی که اصل سرعت در آنها لحاظ و تاکنون یادآوری شده است، مربوط به مقررات عادی داوری WIPO بوده، در حالی که، مقررات داوری فوری WIPO از سازوکاری استفاده می‌کند که نسبت به مقررات عادی، فوق‌العاده است و اصل سرعت در تمام مقررات آن از زمان طرح دعوا تا زمان صدور حکم لحاظ شده است. مثلاً در داوری عادی WIPO از تاریخ ابلاغ درخواست داوری به خواننده، برای جلوگیری از تأخیر در تشکیل داوری و دادرسی مشارالیه ۳۰ روز فرصت دارد تا دفاعیه خود را ارسال نماید، در حالی که در داوری فوری مدت آن به ۲۰ روز تقلیل یافته است. مقررات عادی داوری و مقررات داوری فوری به صورت تطبیقی در جدول زیر به نمایش درآمده است.

جدول مقایسه قوانین داوری و داوری فوری WIPO

مورد	داوری	داوری فوری
درخواست داوری	می‌تواند به همراه شکایت نامه ارائه شود (ماده ۱۰)	باید به همراه شکایت نامه ارائه شود (ماده ۱۰)
پاسخ به درخواست داوری	خواننده باید ظرف ۳۰ روز از دریافت درخواست از سوی خواهان جوابیه را ارائه نماید. (ماده ۱۱) اگر خواهان شکایت‌نامه خود را همراه با درخواست داوری ارسال نکند، پاسخ به درخواست داوری می‌تواند با دفاعیه خواننده توأم شود. (ماده ۱۲)	خواننده باید ظرف ۲۰ روز از دریافت درخواست از سوی خواهان جوابیه را ارائه نماید (ماده ۱۱) پاسخ به درخواست باید همراه با دفاعیه و دعوی متقابل (در صورت وجود) ارائه شود. (ماده ۱۲).
دادگاه داوری	یک یا سه داور می‌توانند منصوب شوند (ماده ۱۴) در صورتی که هر یک از طرفین نتواند داور خاصی را منصوب نماید یا در صورت عدم حصول توافق در این مورد، مرکز می‌تواند از فهرست کاندیداها، داور مورد نظر را انتخاب نماید. (ماده ۱۹). مواد تفصیلی مربوط به تشکیل دادگاه (مواد ۱۴ الی ۲۰)	تنها یک داور باید منصوب شود (ماده ۱۴) ۱- الف). اگر داور ظرف ۱۵ روز از تشکیل دادگاه منصوب نشود، داور از سوی مرکز منصوب خواهد شد. در این خصوص، ضرورتی ندارد که از فهرست کاندیداها این فرد را انتخاب نماید (ماده ۱۴-ب)

مورد	داوری	داوری فوری
درخواست	می‌تواند به همراه درخواست داوری یا ظرف ۳۰ روز از اعلام تشکیل دادگاه ارائه شود (مواد ۱۰ و ۴۱).	باید همراه با درخواست داوری ارائه شود (ماده ۱۰)
دفاعیه	باید ظرف ۳۰ روز از دریافت شکایت‌نامه یا ۳۰ روز از دریافت اعلامیه تشکیل دادگاه (هر کدام دیرتر بود). ارائه شود. (ماده ۴۲=الف)	باید از سوی خواننده و ظرف ۲۰ روز از دریافت درخواست داوری از سوی خواهان، ارائه شود (مواد ۱۱ و ۱۲)
اظهار نامه‌های کتبی دیگر	در صورت وجود دعوی متقابل، خواهان باید ظرف ۳۰ روز از دریافت آن، پاسخ مربوطه را ارائه دهد (ماده ۴۳-الف)	در صورت وجود دعوی متقابل، خواهان باید ظرف ۲۰ روز از دریافت آن، پاسخ مربوطه را ارائه دهد (ماده ۳۷-الف).

جدول مقایسه قوانین داوری و داوری فوری WIPO در مورد زمان رسیدگی

مورد	داوری	داوری فوری
استماع دادرسی	تاریخ، ساعت و مکان استماع دادرسی را توسط دادگاه معین می‌شود (ماده ۵۳ - ب) هیچ محدودیتی در خصوص مدت استماع وجود ندارد.	تمام موارد مربوط به استماع دادرسی باید ظرف ۳۰ روز از زمانی که خواهان درخواست داوری را دریافت می‌کند، انجام گردد (ماده ۴۷ - ب)
هیچ شرط خاصی در مورد ارائه اجمالی اظهارات پس از استماع دادرسی وجود ندارد.	هیچ شرط خاصی در مورد ارائه اجمالی اظهارات پس از استماع دادرسی وجود ندارد.	به جز در موارد خاص، فرآیند استماع دادرسی نباید بیش از ۳۰ روز طول بکشد (ماده ۴۷ - ب)
		انتظار می‌رود که طرفین دعوا، افراد مورد نظر را جهت بیان مطالب به مکان استماع دادرسی آورند تا دادگاه را در جریان جنبه‌های مختلف اختلاف قرار دهند (ماده ۴۷ - ب)
		شرط خاصی در مورد ارسال خلاصه‌ای اظهارات پس از استماع دادرسی وجود دارد (ماده ۴۷ - ه)

قانون داوری تجاری بین‌المللی ایران، سعی کرده است مانع تأخیر داوری در اثر قصور طرفین در ارائه دادخواست و لایحه دفاعیه شود؛ اما این موضوع کافی نخواهد بود چرا که هیچ‌گونه محدودۀ زمانی برای ارائه دادخواست و لایحه دفاعیه تعیین نشده است. بدیهی است این امر تا حد زیادی می‌تواند موجب طولانی شدن داوری شود. بند ۱ ماده ۲۴ مقرر می‌دارد: «چنانچه خواهان، بدون عذر موجه در تقدیم درخواست قصور کند، داور قرار ابطال درخواست داوری را صادر خواهد کرد». در بند ۲ همان ماده نیز آمده است: «در صورتی که خوانده بدون عذر موجه در تقدیم دفاعیه قصور کند، داور رسیدگی را ادامه خواهد داد، بدون این که کوتاهی مزبور فی‌نفسه به معنای قبول ادعای خواهان توسط خوانده تلقی شود». در بند ۳ هم تأکید شده است: «اگر هر یک از طرفین از حضور در جلسه استماع و یا ارائه ادله مورد استناد خویش، خودداری کند، داور می‌تواند رسیدگی را ادامه دهد و بر اساس مدارک موجود به صدور رأی مبادرت کند». از سوی دیگر، هر چند ماده ۲۴ (۱) با قید صدور قرار ابطال درخواست داوری بر این امر تأکید دارد که داور باید رسیدگی را تمام نماید و منتظر نماند، اما عدم ذکر مدت موجب تأخیر بیش از حد می‌شود و احیاناً مورد سوءاستفاده قرار می‌گیرد. همچنین در ماده ۲۴ (۳) قید واژه "می‌تواند" نیز باعث تأخیر می‌شود و در واقع به داوران اختیار داده است که هر چقدر بخواهند منتظر پاسخ بمانند. بدیهی است این امر نیز می‌تواند موجب کاهش سرعت در رسیدگی شود.

۳- نهادهای بودن مقررات داوری wipo

داوری به داوری موردی یا اتفاقی (Adhoc Arbitration) و داوری نهادی (Institutional arbitration) تقسیم می‌شود. امروزه نهادهای بسیار به وجود آمده‌اند تا اختلافات داخلی و بین‌المللی را حل و فصل نمایند. مادهٔ یک کنوانسیون نیویورک^۱ و مواد ۱ و ۵۵ کنوانسیون اروپایی ۱۹۶۱ به احکام صادره از سوی نهادهای داوری، مشروعیت داده است. کمیسیون اقتصادی سازمان ملل برای اروپا ۱۲۷ سازمان را احصاء کرده است (صفایی، ۱۳۷۰، ص ۱۳۷). در این شکل، طرفین قرارداد به جای پیش‌بینی داوری موردی یا اتفاقی برای حل و فصل اختلاف به نهادها و موسسات داوری مراجعه می‌کنند. اتاق بازرگانی بین‌المللی (The International Chamber of Commerce (ICC)، مرکز بین‌المللی برای حل و فصل اختلاف راجع به سرمایه‌گذاری (The International Center for Settlement of Investment Disputes (ICSID)، مرکز داوری بین‌المللی لندن (The London Court of International Arbitration (LCIA)، انجمن داوری آمریکا (American Arbitration Association (AAA) بالاخره مرکز داوری و میانجی‌گری WIPO نوعی داوری نهادی محسوب می‌شود. یک مؤسسهٔ داوری معمولاً قواعد و مقررات داوری را تنظیم می‌کند و خدمات اداری مورد لزوم را تأمین نموده، بر اجرا و اعمال مقررات نظارت می‌نماید؛ یعنی، سازمان هم مدیریت و هم نظارت زیربنایی خواهد داشت. در داوری نهادی، دسترسی به داوران متخصص و آماده آسان است. در این‌گونه داوری‌ها، معمولاً خود نهاد به طور مستقیم به داوری نمی‌پردازد، بلکه از طریق ارگان و ابزارهایی که در اختیار دارد، بسته به مورد بر تشکیل دادگاه داوری و جریان آن و صدور رأی نظارت می‌کند و در تعیین داور اختصاصی یا داور مشترک به جای طرف مستنکف، اقدام و به اعتراض نسبت به صلاحیت داور، رسیدگی می‌کند و تصمیم می‌گیرد. در داوری نهادی، معمولاً ابلاغ اوراق قضایی از سوی نهاد انجام می‌گیرد. تقریباً بیشتر مقررات داوری بین‌المللی، داوری نهادی را در کنار داوری موردی پذیرفته و میزان مداخله نهادها را جهت حل و فصل دعوا تعیین کرده‌اند. همچنین مطابق مقررات و رویهٔ حاکم، طرفین اختلاف می‌توانند قواعد داوری نهادی را که به آن مراجعه می‌کنند، جرح و تعدیل نمایند و به جای رجوع به مقررات مؤسسه، در موافقتنامه داوری خود به گونه‌ای دیگر رفتار نمایند. به طور کلی در مقررات داوری‌های بین‌المللی، سازوکارهای مداخله در داوری‌های نهادی متفاوت است. میزان مداخلهٔ آنها نیز برای حل و

^۱ ماده ۱ (۲) کنوانسیون شناسایی و اجرای احکام داوری خارجی ۱۹۸۵ نیویورک: مراد از احکام داوری نه فقط احکام صادره از سوی داورانی است که در هر پرونده انتخاب می‌شوند بلکه شامل احکام صادره از نهادهای دایم داوری که اصحاب دعوی به آنها رجوع کرده‌اند نیز می‌باشد.

فصل اختلاف‌ها به سه نظام متفاوت تقسیم می‌شود. در یک نظام، اراده طرفین فائق است و داوری نزدیک به داوری موردی است. در دومی، طرفین و نهاد همکاری دارند و در نوع سوم اراده نهاد برتر است (همان، ص ۱۳۲). در سازوکارهای موجود در مرکز داوری WIPO هر سه فرض فوق، قابل تصور است. هر چند در بعضی از موارد، مداخله مرکز بسیار زیاد است. در هر صورت مقررات داوری WIPO یک داوری نهادی و سازمانی بوده که کار طرفین دعوا را در تمام موارد تسهیل می‌کند ([Http://Arbiter.wipo,p212](http://Arbiter.wipo,p212)) و مشکلاتی را که در داوری موردی برای طرفین وجود دارد، کاملاً مرتفع می‌نماید.

مهم‌ترین مزیت داوری نهادی، مقررات WIPO این است که نقش قاضی محکمه و دادگاه دولتی در داوری کاهش می‌یابد. بدیهی است داوری نهادی، اجرای رأی داوری را تسهیل می‌کند، همان‌طور که در ماده یک کنوانسیون ۱۹۵۸ نیویورک به آن اشاره شده است. علاوه بر مرکز WIPO بر تمامی مراحل داوری نظارت دارد و از بروز مشکلات جلوگیری می‌کند. هرچند داوری سازمانی، مستلزم پرداخت هزینه‌هایی به سازمان ارائه‌دهنده خدمت می‌باشد، اما مزیت‌های آن در مقابل هزینه‌ها، قابل ملاحظه است. مزیت‌های داوری سازمانی، مدیریت و نظارت سازمان و کارکنان آموزش دیده را شامل می‌شود که مدیریت لازم را برای حل و فصل اختلاف اعمال می‌نمایند. مرکز داوری و میانجی‌گری WIPO واقع در ژنو- سوئیس، یکی از مراکز اصلی حل و فصل اختلافات در جهان است. این مرکز به عنوان واحد دیوان بین‌المللی از سازمان جهانی مالکیت فکری متشکل از کارشناسان متخصص می‌باشد. این مرکز به طرفین در انتخاب داور کمک می‌کند و دارای ۱۰۰۰ داور بی‌طرف از ۱۰۰ کشور با تخصص‌های تجاری، مالکیت فکری، فن‌آوری اطلاعات و ارتباطات است که برای حل و فصل اختلافات مربوطه معرفی می‌شوند. ضمناً برای استفاده و اعمال مقررات دادرسی مربوط به آن، به طرفین راهنمایی و توضیحات لازم را ارائه می‌دهد. سازمان، دستمزد داوران بی‌طرف را تعیین می‌کند و مدیریت جنبه‌های مالی فرآیند اقامه دعوا از راه دریافت یک حساب سپرده از طرفین و دریافت و پرداخت هزینه‌های تخمین زده و پرداخت دستمزد داوران و ارائه خدمات پشتیبانی و تسهیل امور از حساب مذکور انجام می‌شود. چنانچه جلسات رسیدگی در مرکز WIPO در شهر ژنو باشد، ارائه آن بدون هزینه اتاق جلسات و استراحت طرفین است و در صورتی که جلسات دادرسی خارج از ژنو باشد به طرفین جهت تهیه اتاق‌ها و تسهیلات مربوط به آن کمک می‌شود. کمک به طرفین، ارائه خدمات پشتیبانی مورد نیاز از جمله، ترجمه کتبی و شفاهی و ارائه خدمات مربوط به منشی را نیز شامل می‌شود. بدیهی است همه این اقدامات تضمین‌کننده این است که داوران هر چه سریع‌تر مبادرت به حل و فصل اختلاف نمایند.

قانون داوری تجاری بین‌المللی ایران، داوری سازمانی را پذیرفته و در صورتی که طرفین توافق خاصی نکرده باشند، نحوه ابلاغ اظهاریه‌ها و اوراق داوری را بر وفق مقررات سازمان داوری مزبور دانسته است.^۱ در ماده ۶ قانون مزبور، اجرای بعضی از وظایف که به مرجع نظارتی (دادگاه عمومی دادگستری) سپرده شده است، یعنی وظایف مندرج در بندهای ۲ و ۳ ماده ۱۱، بند ۳ ماده ۱۳ و بند ۱ ماده ۱۴ به عهده سازمان داوری مربوط به آن سپرده شده است. این وظایف عبارتند از:

- تعیین هیات داوری در صورت عدم توافق طرفین؛
- تعیین داور ثالث در صورت عدم توافق طرفین یا در صورت عدم توافق داوران طرفین؛
- رسیدگی به جرح علیه داور؛
- رسیدگی به اختلاف طرفین در مورد قصور یا عدم انجام وظیفه داور.

سوال این است که آیا «تصمیمات سازمان مرجوع در این گونه موارد قابل تجدیدنظر است یا خیر؟» مطابق ماده ۶ قانون داوری تجاری ایران، اگر داوری، نهادی نبوده و دادگاه عمومی دادگستری تصمیم‌گیری کرده باشد، با صدور رأی دادگاه بدوی و در پی آن، رأی دادگاه تجدیدنظر، قطعی و غیرقابل اعتراض است. بدیهی است، اگر سازمان مربوطه نیز در این خصوص تصمیم‌گیری کند، قطعی و غیرقابل اعتراض خواهد بود (گودرز جهرمی، ۱۳۸۰، ص ۱۲).

۴- صدور دستور موقت و دستورات حفاظتی و امنیتی

دسترسی به دستور موقت و اقدامات تأمینی در اختلافات فن‌آوری و مالکیت فکری، بسیار ضروری است. مثلاً یکی از طرفین دعوا عملی را انجام داده که برای صادرکننده مجوز استفاده از حق مالکیت فکری، غیرقابل قبول است و اگر ذی نفع، موضوع را به جریان دادرسی بسپارد، به علت سوءاستفاده از حق مالکیت فکری متعلق به وی، دیگر فایده‌ای برای او نخواهد داشت. معمولاً در جریان دادرسی یک طرف دعوا تمایلی ندارد که دادرسی به سرعت انجام گیرد. بنابراین، باید از راه‌حل فوری استفاده کرد. برای حفظ وضعیت موجود، باید در اسرع وقت اقدام مناسبی به عمل آید. به همین دلیل ماده ۴۶ مقررات داوری WIPO، قواعد ویژه‌ای تنظیم کرده، به داوران اجازه دادرسی فوری و صدور دستور موقت داده است. مطابق ماده ۴۶ مقررات داوری WIPO یک طرف می‌تواند از محکمه داوری، درخواست صدور دستور موقت نماید و یا آن را از دادگاه‌های کشور یا کشورهای دیگر که لازم است دستور موقت صادر شود، تقاضا نماید. بدیهی است اگر از محکمه داوری درخواست صدور دستور موقت شود، چنین دستوری به

^۱ بند الف ماده ۳ قانون داوری تجاری بین‌المللی ایران

طور متمرکز و به شکل بی‌طرفانه و محرمانه تحصیل می‌شود (Http://arbitrator.wipo). ولی در هر صورت، مطابق ماده ۴۶ ذی‌نفع به جای درخواست از محکمه داوری می‌تواند از دادگاه کشوری که وسیله اجرای قرار در آن فراهم است، تقاضای صدور دستور موقت کند و مراجعه به دادگاه قضایی به جای مراجعه به مرجع داوری به معنی اعراض از صلاحیت داوری نیست (Fouchard, 1996, p725). بنابراین از نظر مقررات داوری WIPO، درخواست یکی از طرفین از دادگاه دادگستری برای صدور دستور موقت یا اجرای دستور موقت، مغایر با موافقتنامه داوری محسوب نمی‌شود. ماده ۴۶ مقررات داوری WIPO مقرر می‌دارد:

الف) بنا به درخواست هر یک از طرفین دعوا، دادگاه می‌تواند دستوراتی صادر نماید یا تمهیداتی را به کار گیرد (از جمله تمهیداتی برای نگهداری کالاهایی که بخشی از موضوع اختلاف را تشکیل می‌دهند یا سپردن کالاهای فاسد شدنی به فرد ثالث برای فروش). دادگاه این تمهیدات را متناسب با نکات درخواست شده از سوی طرفین دعوی انجام می‌دهد.

ب) دادگاه می‌تواند بنا به خواست هر یک از طرفین دعوا و در صورتی که تشخیص دهد، طرف دیگر دعوا را ملزم به رعایت امنیت و حفاظت از موارد مرتبط با دعوا یا دعوی متقابل نماید.

ج) تمهیدات و دستوراتی که مطابق این ماده ارایه می‌شوند در حکم بخشی از تصمیمات داور تلقی می‌شوند.

ماده ۹ قانون داوری تجاری بین‌المللی ایران نیز مقرر می‌دارد که هر یک از طرفین، قبل یا ضمن رسیدگی داوری می‌تواند از رئیس دادگاه (موضوع ماده ۶) صدور قرار تأمین و یا دستور موقت را درخواست نماید. قانون داوری تجاری بین‌المللی ایران برای نخستین بار صراحتاً در ماده ۱۷ با الگوبرداری از ماده ۱۷ قانون نمونه، چنین مقرر می‌دارد: «داور می‌تواند در امور مربوط به موضوع اختلاف که محتاج به تعیین تکلیف فوری است به درخواست هر کدام از طرفین، دستور موقت صادر نماید، مگر آن که طرفین به نحو دیگری توافق کرده باشند. داور می‌تواند مقرر نماید که متقاضی، تأمین مناسب بسپارد. در هر دو صورت، چنانچه طرف دیگر تأمین بدهد که متناسب با موضوع دستور موقت باشد، داور از دستور موقت رفع اثر خواهد کرد. در ماده ۹ و ۱۷ قانون نمونه، اصطلاح "دستور موقت حمایتی" (Interim Measure of Protection) به کار رفته که هم قرار تأمین و هم سایر دستورهای موقت را که برای حمایت از حقوق اصحاب دعوی صادر می‌شود (مانند دستور فروش مال فاسد شدنی یا سپردن مال نزد شخص ثالث) در برمی‌گیرد. اما در ماده ۹ قانون داوری تجاری بین‌المللی ایران هم از دستور موقت و هم از قرار تأمین نام برده شده درحالی‌که در ماده ۱۷ قانون مزبور فقط از دستور موقت سخن به میان آمده است. در قانون آئین دادرسی مدنی بین قرار تأمین و دستور موقت

تفاوت اساسی وجود دارد. چون دادگاه‌های دادگستری برخلاف محکمه داورى ملزم به رعایت مقررات آئین دادرسی مدنی هستند و چنانچه هر کدام از طرفین تقاضای تأمین خواسته نموده و شرایط قانونی فراهم باشد، دادگاه مکلف به صدور قرار تأمین خواسته است و چون محکمه داورى ملزم به رعایت مقررات آئین دادرسی مدنی نیست؛ بنابراین مکلف به صدور چنین قراری نمی‌باشد. به همین دلیل در ماده ۱۷ قانون داورى تجارى بین‌المللی ایران فقط از دستور موقت نام برده شده و به محکمه داورى اختیار صدور دستور موقت را داده است. علاوه بر این، چون صدور قرار تأمین که مستلزم اجبار مادی و کاربرد قوه قهریه مانند توقیف مال می‌باشد از صلاحیت دادگاه داورى خارج است، و همچنین چون اجرای حکم داورى نیز بر عهده دادگاه است، اما مرجع داورى می‌تواند قرار تأمین صادر کند که مستلزم اجبار و کاربرد قوه قهریه نباشد. مانند قرار اخذ تأمین از متقاضی دستور موقت که در ذیل ماده ۱۷ به آن اشاره شده است (صفایی، ۱۳۷۷، ص ۱۲).

۵- دادرسی اینترنتی

طرفین در تمام داورى‌ها برای انجام مذاکرات و دادرسی اختیار دارند تا از وسایل الکترونیکی از جمله اینترنت استفاده کنند و این موضوع از آثار مفهوم استقلال و آزادی طرفین (Party Autonomy) است (Article 182 of the Swiss Private International Law Act). ماده ۱۹ قانون نمونه داورى آنستیرال و ماده ۱۹ قانون داورى تجارى بین‌المللی ایران نیز می‌تواند بیانگر این مطلب باشد که در صورت فقدان توافق طرفین راجع به نحوه رسیدگی، داوران می‌توانند استفاده از وسایل الکترونیک را به تصویب برسانند. در واقع، کنفرانس‌ها و جلسات دادرسی به صورت ویدیویی برای استماع شهادت شهود، می‌تواند در بسیاری از داورى‌ها فاصله‌ها را کوتاه کرده و موجب تسریع در داورى گردد. بدیهی است، داوران در صورتی می‌توانند از وسایل الکترونیک استفاده کنند که طرفین دعوا قادر به بهره‌برداری از آن باشند (Hill, 1999, p204). بنابراین، اگر یک طرف نتواند به سادگی و به آسانی به اسناد و مدارکی که در CD-ROMs ضبط شده، دسترسی داشته باشد چنین دادرسی برخلاف اصول حقوقی و اصل رعایت تساوی است. هر چند استدلال‌های بالا در قوانین قدیمی، کاربردی ندارد، اما قوانین جدید به آسانی به تکنولوژی‌های جدید مثل میل، تلکس، فاکس تسری داده شده‌اند (Ibid, p104). بنابراین، استفاده از اینترنت و وسایل الکترونیک برای دادرسی منع قانونی ندارد. قانون داورى تجارى بین‌المللی ایران نیز این اختیار را به طور ضمنی به طرفین داده است. در این خصوص، مقررات داورى WIPO تا حدی به طور شفاف عمل نکرده و با اشاره به وسایل

ارتباط الکترونیک از قبیل پست الکترونیکی در ماده ۹، دادرسی اینترنتی را جهت حل و فصل اختلافاتی که در اثر تجارت الکترونیک حاصل می‌شود، امکان‌پذیر کرده است.

۶- قطعیت آرای صادره و اجرای آن

هر چند مطابق ماده ۳۳ قانون داوری تجاری بین‌المللی ایران مانند قانون نمونه داوری آنستیرال، آرای صادره از سوی هیأت داوری، قطعی و لازم‌الاجراست. موارد اعتراض به رأی و ابطال آن نیز به طور مفصل در آن ذکر شده است. در مقررات داوری WIPO اعم از عادی و فوری، آرای صادره قطعی و لازم‌الاجرا بوده، ولی در مقررات مزبور هیچ‌گونه سخنی درباره اعتراض ذکر نشده است. به نظر می‌رسد، هدف واضعین این بوده است که تا حد ممکن راه اعتراض بسته شود. با این حال، اگر رأی داوری براساس مقررات داوری سازمان جهانی مالکیت فکری صادر شده باشد، در مرحله اجرا و شناسایی باید قواعد آمره محل رعایت گردد و اسقاط حق اعتراض به رأی در مورد مقررات مزبور تا جایی که با قواعد آمره مابینت نداشته باشد، نافذ است. ماده ۶۴ مقررات داوری WIPO در راستای تحقق این نظریه، رأی صادره را قطعی و غیرقابل اعتراض شناخته است:

«طرفین دعوا ضمن موافقت با قواعد داوری WIPO متعهد می‌شوند که رأی صادره را بدون تأخیر اجرا نموده، از حق اعتراض و مراجعه به دادگاه حقوقی یا سایر مراجع قضایی صرف‌نظر نمایند...».

مطابق صدر ماده بالا، چنانچه طرفین دعوا در موافقتنامه داوری قید کرده باشند که اختلافات حاصله با اعمال مقررات داوری WIPO حل و فصل شود، همین امر کافی است که رأی صادره داوران را قطعی بدانیم. بنابراین، دیگر لازم نیست که طرفین ضمن قرارداد صراحتاً اسقاط حق اعتراض را شرط نمایند.

نتیجه

چالشی که امروزه در روند داوری‌های بین‌المللی وجود دارد، عبارت است از تأخیر در تشکیل هیأت داوری، اطاله در روند رسیدگی داوری و موضوع محرمانه ماندن ارجاع امر به داوری و محرمانه ماندن رسیدگی و حکم صادره و کثرت راه‌های اعتراض و تجدیدنظرخواهی نسبت به رأی داوری و به روز نبودن مقررات و فقدان هماهنگی مقررات داوری با تجارت الکترونیک، ضرورت ایجاد نهاد داوری در زمینه مالکیت فکری با تربیت داوران متخصص؛

مثل، اتاق بازرگانی بین‌المللی است که تمام اینها با وضع مقررات داوری سازمان جهانی مالکیت فکری و تأسیس نهاد داوری در این سازمان مرتفع گردیده است.

مقررات داوری WIPO - اعم از داوری عادی و فوری - و همچنین قانون داوری تجاری بین‌المللی ایران همسو با قانون نمونه داوری آنستیرال و در راستای کنوانسیون ۱۹۸۵ نیویورک وضع شده است. با وجود این، مزایا و ویژگی‌های مقررات داوری WIPO با توجه به شناسایی حقوق مالکیت فکری و گسترش تجارت الکترونیک زیاد است. از آنجا که ویژگی حقوق مالکیت فکری و اختلافات راجع به آن، اقتضا دارد که رسیدگی به صورت محرمانه و با سرعت مناسب انجام شود، همچنین برای جلوگیری از خسارات جبران‌ناپذیر در خصوص حقوق ناشی از مالکیت فکری، وضع مقررات ویژه راجع به صدور دستور موقت و دستورات حفاظتی و امنیتی ضرورت داشت که در مقررات داوری WIPO سعی شده همه موارد مذکور لحاظ شود. قانون داوری تجارت بین‌المللی ایران و قانون نمونه آنستیرال درباره محرمانه بودن داوری، سکوت کرده اما سازمان جهانی مالکیت فکری (WIPO) مقررات ویژه و جامعی درباره محرمانه نگه داشتن داوری وضع کرده است. این مقررات^۱ در خصوص محرمانه نگه داشتن اصل وجود داوری^۲، رسیدگی^۳ و حکم صادره^۴ است. همچنین مقرراتی درباره محرمانه ماندن مشاهدات داوران و مرکز^۵ وضع شده است. این مقررات، اشخاصی را که باید در این خصوص متعهد باشند، ذکر کرده است. علاوه بر این، در ماده ۵۲ مقررات داوری WIPO از اسرار تجاری نیز حمایت شده است. از آن جا که به طور عمده، قراردادهای راجع به مالکیت فکری از طریق رایانه انجام می‌شود و همچنین اختلافاتی که ممکن است در حوزه رایانه راجع به نام‌ها و علائم تجاری و صدور موافقت‌ها و انتقال داده‌ها و... به وجود آید، مستلزم وضع مقررات سریع و همسو با تجارت الکترونیکی می‌باشد، لذا در تمام مقررات داوری WIPO سعی شده با توجه به اصل سرعت، جلوی تاخیرات بیش از حد گرفته شود. در ماده ۴ مقررات داوری WIPO از تمام وسایل ارتباطی جهت ارسال اخطاریه‌ها نام برده شده است، در حالی که در قانون داوری تجارت بین‌المللی ایران در خصوص استفاده از برخی وسایل ارتباطی در هنگام دادرسی ابهام وجود دارد. وجود راه‌های تجدیدنظرخواهی و اعتراض نسبت به رأی داوری، همیشه طولانی شدن داوری را موجب می‌شود. به همین دلیل، مقررات داوری WIPO راه اعتراض و تجدیدنظرخواهی را بر طرفین بسته است. در حالی که در قانون داوری تجاری

^۱ ماده ۷۳ مقررات داوری WIPO

^۲ ماده ۷۳ مقررات داوری WIPO

^۳ ماده ۷۴ مقررات داوری WIPO

^۴ ماده ۷۵ مقررات داوری WIPO

^۵ ماده ۷۶ مقررات داوری WIPO

بین‌المللی ایران در چارچوب قانون نمونه، راه‌های گوناگونی برای اعتراض در نظر گرفته شده است. با این حال، لازم به ذکر است که اسقاط حق اعتراض در مقررات داوری سازمان جهانی مالکیت فکری تا جایی که با قواعد آمره مابینت نداشته باشد، نافذ است.

بنابراین، همان‌گونه که ملاحظه می‌شود راه کارهای موجود در مقررات داوری سازمان جهانی مالکیت فکری، برای محرمانه نگه داشتن اسرار علمی و تجاری طرفین دعوا در تمام مراحل دادرسی استثنایی بوده و با الگوبرداری از این راه کار، می‌توان مقررات داوری تجاری بین‌المللی ایران را ارتقا داد. علاوه بر این، راه کارهای موجود در مقررات داوری WIPO برای کوتاه کردن زمان رسیدگی و حذف تشریفات در چارچوب تجارت الکترونیک، می‌تواند برای اصلاح مقررات داوری بین‌المللی ایران به کار آید.

منابع و مأخذ:

الف - فارسی

۱. صفایی، سید حسین (۱۳۷۷)، سخنی چند درباره نوآوری‌ها و نارسایی‌های قانون داوری تجاری بین‌المللی ایران، مجله دانشکده حقوق و علوم سیاسی تهران، شماره ۱۴۰.
۲. صفایی، سید حسین (۱۳۷۰) حقوق بین‌الملل و داوری‌های بین‌المللی، تهران، انتشارات میزان.
۳. گودرز جهرمی، افتخار (۱۳۸۰) تحولات نهاد داوری، مجله تحقیقات حقوقی مجله تحقیقات حقوقی، دانشگاه شهید بهشتی تهران، شماره ۲۷-۲۸.
۴. عنایت، سید حسین (۱۳۷۸)، محرمانه یا آشکار بودن داوری تجاری، مجله، تحقیقات حقوقی حقوقی، دانشگاه شهید بهشتی تهران، شماره ۲۷-۲۸.

ب - خارجی

- 1- Braudo serge, (1995), **propos Sur la Mediation en Matiere Civile**, Gazzette du palais No 14
- 2- Bernstein Ronald, (1998), **HandBook of Arbitration Practice**, London , sweet & Maxwell
- 3-Burhring Christian , (1996), **Arbitration and Mediation in International Business**, London , sweet & Maxwell
- 4-Fouchard. F, Gaillard. E, Goldman B, (1996), **Traite de l'arbitrage Commercial International** , Paris , no 1306
- 5-Gurry Francis (October 24, 1997), **The Need for Speed**, Biennial IFCAL Conference, Geneva Switzerland [file://A:\gurry.htm]
- 6-Http://Arbiter.WIPO.Int. **Guide To WIPO Arbitration.**
- 7-Hill Richard, (1999), **On line Arbitration : Issues and Solutions Arbitration International** , vol. 15, no 2,
- 8-Okekelfre Andrew, (1997), **The Uncitral Model law and the problem of Delay in International commercial Arbitration**, Journal of International Arbitration Vol 14, no 1 march
- 9-Van Houtte. Hans. (1999)**The law of International Trade** , London , sweet & Maxweel
- 10-Lew . J.D. M, (2000) **The Arbitration of Intellectual property Disputes**, WIPO, int. Guid to WIPO Arbitration . Http://arbiter